

Renässans och klassicism

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

(1547-1616)

Med *Don Quijote* skapade spanjoren Miguel de Cervantes på sätt och vis den första riktiga romanen. Här uppträder också världslitteraturens klassiska komikerpar: till häst den långe magre Don Quijote och bredvid den trinde lille Sancho Panza på en trippande åsna. I senare tid går de igen som Fyrtornet och Släpvagnen, Helan och Halvan och The blues brothers.

Men Don Quijote och Sancho Panza är inte bara kontraster till det yttre. På ett djupare plan är också deras personligheter motsatser: himlastormande drömmar kontra jordnära vardag, den blåögde romantikern och den simple praktikern, idealisten och realisten.

Don Quijote

Väderkvarnarna

Riddarromaner var livsluft för den utfattige adelsmannen Don Quijote av la Mancha. De gav hans fantasi vingar, han var övertygad om att allt i böckerna var sant och riktigt. Och en dag bestämmer han sig – han skall bli en vandrande riddare, hjälpa de svaga, hämnas oförrätter och skipa rättvisa varhelst han drar fram. Han sadlar sitt skraltiga ök Rosinante, tar Sancho Panza till väpnare och kastar sig ut i världen.

Medan de så red och samtalande om framtiden, blev de varse trettio, fyrtio väderkvarnar, som stod på en slätt och så fort Don Quijote fick syn på dem, sa han till sin vapendragare:

– Lyckan är med oss, käre Sancho, ty därborta kan du se trettio eller fler av de förskräckligaste jättar som finns. Jag ämnar ge mig i strid med dem, och med det byte jag erövrar från dem ska jag grundlägga vår kommande rikedom. Och märk väl att det är ett för himlen behagligt krig jag tänker företa, då jag befriar jorden från detta onda släkte!

– Men ers nåd, invände Sancho Panza, jag ser inga jättar!

– Jo, det är dem du ser därborta, pekade Don Quijote. De har långa armar – ibland ända till två mil långa.

– Men ers nåd, invände Sancho Panza, det där som syns därborta är ju inga jättar utan väderkvarnar, och när de rör armarna är det vinden som vrider runt med deras vingor och drar kvarnstenarna.

– Man kan lätt se, svarade Don Quijote, att du inte läst några riddarromaner – de där borta är jättar, och om du är rädd så dra dig undan och bed för din själ, medan jag ger mig in i denna vidunderliga och ojämna strid!

Och sedan han sagt detta gav han Rosinante sporrarna utan att lyssna till Sancho Panzas rop att det bara var väderkvarnar och inga jättar. Han ropade istället då han nalkades kvarnarna: – Fly inte era fega stackare, det är ju bara en ensam riddare som anfaller!

Vinden blev nu starkare och de stora vingarna rörde sig fortare och då Don Quijote såg detta ropade han: – Även om ni har flera armar än jätten Briareus, så ska jag inte låta mig skrämmas!

Med dessa ord anbefallde han sig i sin Dulcineas beskydd och sprängde så med lyftad lans, betäckt med sin sköld, rakt mot den första väderkvarnen. Hans lans träffade en av vingarna som hade en sådan fart att den bröt sönder lansens i många bitar och kastade både ryttare och häst ett långt stycke utåt fältet.

Så fort hans åsna kunde springa skyndade Sancho Panza till sin herres undsättning och fann då han kom fram att Don Quijote knappast kunde röra sig efter det svåra fallet med Rosinante. – Må Herren vara er nådig, utropade vapendragaren förskräckt, jag sa ju att ers nåd skulle se sig för och att det bara var fråga om väderkvarnar!

– Tyst, min vän, svarade Don Quijote, krigslyckan är föränderlig och dessutom tror jag fullt och fast att det var trollkarlen Freston, han som stulit hela min bokkammare, som förvandlat jättarna till väderkvarnar för att beröva mig äran av att ha besegrat dem. Men till slut ska i alla fall hans trollkonster inte kunna uträtta något mot mitt goda svärd!

– Ja, det give Gud! utropade Sancho och hjälpte sin herre att åter sitta upp på Rosinante, som också var alldeles ledbruten.

Under samtal om det inträffade följde de vägen till passet vid Lapice, eftersom Don Quijote påstod att de då inte kunde gå miste om många äventyr eftersom den vägen var mycket trafikerad. Han var dock mycket bekymrad över förlusten av sin lans, men berättade för Sancho Panza vad han läst i böckerna om denna sak:

– Det lär ha hänt att en spansk riddare som hene Vargas bröt sig en stark ekgren, när hans svärd gått sönder i en strid. Och med den gre-

nen dödade han så många morer i ett fältslag att han fick tillnamnet "Krossaren" som hans efterkommande ännu idag kallar sig. Jag tänker nu bryta mig en sådan gren av den första ek vi träffar på, och sedan ska jag utföra så stora bedrifter med den att du ska skatta dig lycklig att få ha bevittnat dem.

– Ske himlens vilja, svarade Sancho Panza till detta. Men var god och sitt lite rakare i sadeln, ty ni sitter snett och det antar jag beror på de skador ni fick i striden mot väderkvarnarna.

– Jo, så är det nog, svarade Don Quijote, men det anstår inte en vandrande riddare att klaga över sår, även om inälvorna rinner ut genom dem.

– I så fall ska jag ingenting säga i fortsättningen, sa Sancho Panza, men för egen del, så jämnar jag mig för minsta obehag. Men om förbudet att klaga även gäller vapendragaren, så ska jag rätta mig därefter.

Don Quijote skrattade åt Sanchos enfald och förklarade att denne gärna kunde få jämra sig så mycket han hade lust, ty något förbud mot detta hade han inte läst i ridderskapets stadgar.

Sancho menade att nu var det dags att äta middag, men på det svarade hans husbonde att han för sin del ännu inte hade någon matlust, men att Sancho kunde äta när han behagade. Med den tillåtelsen satte sig Sancho så bekvämt han kunde på sin åsna, tog fram vad som fanns i matväg ur sin kappsäck och tog då och då en klunk ur den stora vinflaskan som hängde vid sadelknappen, medan åsnan höll jämn lunk bakom Don Quijote och hans häst. Och sedan han förfriskat sig på det sättet, tycktes honom husbondens löften om guld och gröna skogar mindre viktiga, och han tyckte inte alls att det var mödosamt att ge sig ut på äventyr utan snarare ett stort nöje.

(1605)

Till svenska av GUSTAV SANDGREN